

KAZINCZY-LEVELEK

Kazinczy Ferencnek nyolc, eddig ismeretlen leveléről lesz az alábbiakban szó. Valamennyit élete végén írta. Hat közülük Barkassy Imrének szól, aki előbb Borsod vármegyénél kancellista, ezidőtájt Bécsben ágens volt. Egyet Márton Józsefnek írt, a *Bécsi Magyar Kurír* szerkesztőjének, egyet pedig Vay Miklós valamelyik ügyvédjének, aki ekkoriban gazdájának hivatalos ügyeit intézte Bécsben.

A leveleknek két főtárgya van. Nagyobb részük az *Erdélyi Levelek* kiadásával függ össze. Kazinczy ezt a művét is, mint minden írását, nagy gonddal írta. Egész sereg ismerősét megrohanta adatokért, minden meghittebb barátjával — különösen azokkal, akikről szó volt benne — elolvastatta, s Abafi megállapítása szerint nem kevesebbszer, mint tizenkétszer dolgozta át. Első fogalmazása 1817-ből való, ennek néhányrészletét még abban s a következő esztendőben mutatványképpen közzé is tette a *Tudományos Gyűjteményben*. Az *Erdélyi Múzeumra* is gondolt, de az hamarosan megszünt. Majd külön akarta megjelentetni. Azonban sem mecénást, sem kiadót nem talált rá. Pedig Szemere Pál azt írta neki, hogy ez a munkája „minden egyéb dolgozásainál gyönyörűségesebb, hatalmasabb, geniálisabb” — így beszéli el Kazinczy Kis Jánosnak. — Most, majdnem három lustrum után, a maga költségén akarja közrehozósítani; arra számít, hogy legalább 500 példány kel el belőle, s így tekintélyes összeget hagyhat gyermekeire. A könyv kiállításával is sokat törődik. Barkassytól nemcsak a jobb papírosok bécsi áráról, a betűtípusokról és nyomdai költségekről kér tájékoztatást, hanem rézmetszők munkái és képek iránt is nála érdeklődik: minták és mutatványok megszerzésével bízza meg.

A képzőművészetek, de különösen a metszetek mindenha is érdekelték. Már 1786-ban, első bécsi tartózkodásakor „valamely nap nyitva volt a Belvedere — írja a *Pályám emlékezetében* — mindig ott valék s reggel óta délig, dél óta estig.” Van Dyckon kívül leginkább az olasz mestereket szerette. Gyakran járt Artaria Domokos műárusnál. Ádám Jakabot, az areképekben kiváló rézmetsző alkotásait többször is dicséri, John Frigyet igen nagyra tartja; Kiningert Vince és Kreutzinger József azok, akikkel a maga képét is festeti és metszeti, Mansfeld János Ernőt vagy Mark Quirinust emlegeti és nagy tisztelettel szól Oeser Ádám Frigyesről, a lipcei rajz-akadémia igazgatójáról. Ezúttal — közel félszázad mult el első bécsi útja óta — új nevekkal találkozunk: litográfusokat keres, Pilizotti és Radmannsdorf „legjobb dolgozásaiból” szeretne két vagy három darabot látni, velük, vagy Kovatsch rézmetszővel illusztráltatná az *Erdélyi Leveleket*.

Márton Józsefnek arról az átiratról számol be, amelyben a Bessenyei vármegyéje, Szabolcs, olyan követi utasításra szólítja föl a Kazinczyt, Zemplént — s persze más vármegyéket is — „hogy az országot buzdítsák egy millió konvenc. pénz adására a nyelvnek intenzíve és extenzíve segélésére, egy *Pesten építendő játékszín épülésére*.” Ehhez fűzi keserű megjegyzését: „Szép, de én csak azt akarom, hogy a könyvvevők és az újsághordatók száma szaporodjék. Menne a dolog úgy minden áldozat nélkül; ha olvasók nem lesznek, hiába az áldozat.”

Kazinczy leveleinek másolatát — az utolsóival együtt, amelyben 1831 februárjában, pesti útja közben szerzett tüdőgyulladásáról számol be — a M. Tud. Akadémia könyvtárában helyezem el letétül. De szó szerint közlöm a levelek másik, sokkal jelentősebb részét, amely megyéjének életéről szól. Ekkor iktatják be Mailáth Antalt Zemplén megye főispáni tisztjébe. Az ünnepségek rendezésében Kazinczy maga is sokat buzgókodott, a teremnek és a transzparenseknek verses föliratait maga készítette s a heiktatásról utóbb maga számol be Márton *Kurírjában*. Az erről szóló levelek a legrégibb följegyzések Kossuth Lajos vármegyei szerepléséről, első nyilvános szónoklatairól.

Zemplén vármegye ellenálló nemessége nem volt meglegedve egyik követének, Vay Miklós alispánnak országgyűlési szereplésével. A folyóügyekről sem ő, sem a másik követ, Szirmay Antal nem küldtek részletes tudósításokat, fontosabb tárgyakról nem

külön stafétákkal értesítették a vármegyét s főképpen az újoncmegajánlásban nem jártak el — mint kellett volna — egyöntetűen, evvel a vármegye tekintélyét csorbították; végül: megérkezésükkor nem hozták magukkal az országgyűlés határozatainak utolsó íveit. — A megyében ezért nagy volt a zúgolódás, az elégtelenség; Caligulát, Nerót, Domitianust emlegették. Az izgalmak mögött azonban más okok is lappangtak. Szirmay Antal 24.000, evvel szemben Vay alispán kétszer annyi újoncot ajánlott meg. Híre járt, hogy Vay Miklós részéről az udvarnak ez a szervilislelkű kiszolgálása összefügg Borsod megye adminisztrátorává történt kinevezésével. Emlegették — Kazinczy nem szól róla — hogy a multban valaki nagy szerepet játszott főúr az országbírói tisztségért 300 000 forintot ajánlott föl. Az udvarnak teljesen behódolt főnemesség korrupciójának híre a levegőben volt. Ez az igazi rúgója az ellenálló köznemesség szónoka, a fiatal Kossuth Lajos fölszólalásának, akit eddig Kazinczy, helyesen, a Vayak emberének tudott.

Az első köztársasági mozgalomnak egykori részese, a Martinovics-pörnek egy emberöltővel ezelőtt börtönviselt áldozata már nem forradalmi, még csak nem is ellenzéki gondolkodású. Kazinczy nemcsak házasságából adott helyzete s még inkább Vay Ábrahámmal kapcsolódó rokonsága miatt, de mert általában a Vay-családdal igen jó viszonyban volt, gondolkodásában régen átalakult, nem egyszer a behódolt főnemességgel érzett. Az ellenzéket nem szereti, „*arisztokrata kezdék lenni*“, írja alábbi egyik levelében maga is. Ezúttal is szívvel-lélekkel lelkesedik a Mailáthokért és szívvel-lélekkel áll az alispán mellett. Ez érteti meg, hogy leveleibe — helyenkint — egy kis enyhe irónia vegyül, mikor Kossuth fölszólalásairól ír. De még ezen is túltör Kossuth egyéniségének varza: „*két kezét csipejére rakván fel, úgy, mintha kezében volna a vérontás szövetke (!) . . . állás, hang, tekintet mutatá, hogy itt ő az úr.*“ Meglátszott, mondja Kazinczy, „*csak az a cél, hogy itt, mint Carthagóban, a rosszul harcolt generálist meg kell ölni.*“

Kossuth fölszólalásai már előrevetik későbbi nagyságának képét. Egyfelől rendületlen harca a korrupt főnemesség, a közérdeket a maga érdekeinek alárendelő főtisztviselő, általában a feudális bűnök ellen, másfelől éles támadásának tűze, szónoki erejének gyűjtő hatása már ekkor is megnyilatkozik. Másnap indítvány, hogy a megye küldjön köszönőtáviratot a más vármegyék jó követeinek, szintén Vay alispánnak szánt dőfés volt.

Hadd mutassak rá Kazinczynak még arra a mondatára is, hogy Kossuth, első szavai szerint, „*nem a personalitas sugallatiból, hanem a jó szeretetiből*“ beszélt. Mintha csak későbbi szerepének gigászi sugarai csillannának föl: még az elfogult, 72 éves Kazinczy is meglátja benne a későbbi hősöz vonásait.

A vármegye ugyanezen a gyűlésen tárgyalt arról is, hogy milyen intézkedéseket kellene tenni a terjedő kolera-járvány ellen. Mikor Kazinczy e leveleit írta, nem sejtette, hogy pár hónap múlva maga is a kolera áldozatául esik.

*

Az itt következő nyolc levelet mintegy másfél évtizeddel ezelőtt egy, a Barkassyakkal rokon család levéltárából másoltam le a tulajdonos engedelmével. Utóbb a levelek birtokosa megkért, hogy egyelőre ne közöljem őket, mert a leveleket valakinek ajándéku szánta, s a közléssel a kézirat veszítene értékéből. Azóta az, akinek a leveleket adta, meghalt. Nem tudom, mi lett az eredeti kézirattal. Most már semmi sem gátol benne, hogy másolatukat közreadjam.

(A zárójelbe tett, d. l. betűkkel szedett szavakat Kazinczy kihúzta leveleiből.)

1.

(Barkassy Imrének)

Ujhely, Aug. 13d. 1830.

Nagy érdemű kedves barátom.

B. Vay Miklós¹ és Szirmay Antal² (a Vékei, nem a Tolcsvai) diétális követekké választattak. Aug. 11d. — Mint méne véghez a mi igen kedves Fő-

¹ Ifj. Vay Miklós báró, a századfordulón nagy szerepet vitt hasonló nevű tábornoknak fia, 1827. október 15-én lett Zemplén vm. alispánja s 1830. augusztus 11-én a megye országgyűlési követe. (Kazinczy, *Magyar Pantheon*, Abafi-kiadás. 277. l.)

² Szirmay Antal, a *Hungaria in parabola*s (1804) és a *Magyar jakobinusok* szerzőjének fia. Véke anyai (Ghillányi Franciska) öröksége volt. V. ö. még *Kazinczy levelezése* (Váczy kiad., alább csak *Lev.* idézve) 21 : 723.

ispányunk installációja aug. 5dikén. azt az Úr a *M. Kurir*³ leveléből fogja érteni, hova a hírt a mult postával küldöttem fel. Rettenetes azt látni, hogy akik barátok voltak, vagy barátoknak akarának tartatni, mint lettek most világos ellenségek, sőt dühös ellenségek. Az Úr jól tenné, ha Prof. Mártonnál megmutattatná magának az oda küldött levelet,⁴ még pedig a mellé tett cédulával.⁵

A Personális⁶ és a Főispány⁷ gyönyörű dikiéiokat tartottak. Megjövendöltem én még mikor a Főisp. itt Vice- és Fő Nótáriusi hivatalt viselt is, mi lesz ez a szertelenlelkű s nagyadományú ifjú férfi, s íme teljesedik, amit jövendöltem. Ha él és ha egészséges lesz, úgy Gróf M[ajláth] A[ntal] a hon legelső hivatalaira fog felemelkedni.

2.

(*Ugyanannak*)

(1830. december 10.)

— — — Ezek lévén kéréseim, hadd adjak valamit a barátságna is.

Kérdés: — Ki rontotta el Zemplény ügyét? — Erre feleljen az Úr magának; mert én nem szeretném papirosra tenni gondolatimat.

Oly dikiéiokat hallánk néhány hetek óta, melyekben a Nérók, Domiciánusok, Don Miguelek, IV. Ferdinándok, X. Károlyok hangzottak. Én ott nem voltam; különben megmondtam volna, hogy a Zempl. Vgyei Gyűlés e neveket nem ismeri. — Pillogni akar minden. Sok a Clodius. S nem volna, ha szarvat nem adtunk volna nekik.

Nem szeretem ezeket, édes barátom, s arisztokrata kezdek lenni.

Sietek, mert a posta be lesz zárva egy óra alatt. Ölelem az Urat egész barátsággal.

Vivat Gönczi az Úrnak írt levelére.

Ezeket ne tudassa az Úr másokkal.

.Vettem 18/12. 30. Kazinczy Fer. Válasz 25/12. 30.)

3.

(*Az előbbi levél utolsó lapján.*)

Tekint. Márton József Prof. Úrnak.

Nagyérdemű barátom! Szíves köszönetemet a mai postával vettekért is. — Épen most hozzák hozzám Szabolcsnak Zemplényhez írt levelét. Szabolcs azt hagyta követeinek, hogy az Országot buzdítsák egy Millió konvenc. pénz adására a Nyelvnek intenzíve és extenzíve segélésére, egy Pesten építendő Játékszín épülésére.⁸ — Szép, de én csak azt akarnám, hogy a könyvvvevők

³ A *Magyar Kurir*, amelyet ekkor Márton József szerkesztett, 1830. II. félesztendei 15. és 16. számában (118—119. és 129—132. l.) közli a zempléni beiktatásról augusztus 6-án kelt tudósítást. Hogy ezt Kazinczy írta, azt e levélen kívül stílusa is és a szónoklatok *nyelvének* dicsérete mutatja („lelkesen és nagyszépségű nyelvben dolgozott, de nyugodalmassal, és virágokkal el nem halmozott szólásaikkal ragadtak csodálásokra . . . legnagyobb ragyogású tisztviselőink is együtt haladnak a *nyelvben* az idővel“), és az a körülmény is bizonyítja, hogy a transzparensok felirataiuul Kazinczy verseit közli (lásd Összes költ., Abafi-kiad. I. 143. l., *Gr. Mailáth Antalra*), de a versek szerzőit szerénységéből nem nevezi meg. V. ö. még Kazinczy levelét Guzmicshoz, *Lev.* 21 : 347. l.

⁴ A levél, amely a *Magyar Kurir*ba szánt cikket kíséri, nincs meg.

⁵ Ez is elveszett.

⁶ Székelyi Mailáth György personális, honti főispán volt a beiktató kir. biztos.

⁷ Mailáth Antal (l. *Magyar Pantheon*, Abafi-kiad. 249. l.) ekkor iktatták be a zempléni főispánságba.

⁸ Szabolcs vármegye e nevezetes átiratát l. teljes egészében (*Szabolcs vármegye az ország minden megyéjéhez*. 1830. november 29.) Kazinczynak Toldyhoz frott levelében. *Lev.* 21 : 431. l.

és az újsághordatók száma szaporodjék. Menne a dolog úgy mindeu áldozat nélkül; ha olvasók nem lesznek, hiába az áldozat. Ez az én Crédóm.

Ölelem szíves tisztelettel és barátsággal az Urat, Prof. Urat.
Sietve Decemb. 10d. 1830.

4.

(Barkassy Imrének.)

Ujhely, Január 24d. éjféltkor. 1831.

Holnap indulván a posta, nem fekszem le addig, míg az Úrnak, édes barátom, meg nem írom, mely fényes napja vala ma mind az első Alispánnak, mind Főnótárius Úrnak.

A Diéta alatt sok panasz volt B. V[ay] M[iklós] ellen, s a Gyűlések olykor a megfeddésig mentek, hogy a két követ nem tudósítja a Vgyét, hogy nem stafétán írt fontos dologban, hogy a katonai újoncok dolgában a két követ nem egyaránt enunciaálta magát, (hogy a *Diárium utolsó a*). A tüzes hazafiak ugyan csak viselik magokat, oly dolgok estek a gyűléseken, aminek példáját még sohasem láttuk. Emlegeténk Titust, Nérót, Caligulát, Domiciánt, Don Miguelt, X. Károlyt, a spanyol királyt — s mindezt a gyűlésen, hol ezek a nevek, ha ugyan jól látok, helyén kívül vagnak. Készületek esének, hogy majd, ha a követek megjönnek, számadásra vonják őket.

B. V[ay] M[iklós] végre szombaton, 22. beérkezett, s az egyik teremtése, Kossuth Lajos, amennyire tudom, nem láttatá magát, sem B. Wécsey Pál, és talán Soós János sem. Végre ma, hétfőn megtartatott a régen várt gyűlés.

Legelőbb a kolera iránt jött rendelések olvastattak fel, és ami ezeknek következése volt. Ekkor a két követ benyujtá diétai utolsó jelentését, s az új articulusok felolvastattak. Tele volt a szála, s ámbár későn nem mentem, nem találtam máshelyt ülést, mint az asztal végében, átellenben az első alispánnal. A hangot oda a bolthajtás szerencsésen áhozta, úgy, hogy én ott mindent épen úgy hallottam, mintha a keresztábla balszárnyán ültem volna, csak hogy az agyarkodás lármájában nem mindent leheté érteni, s a sok fej miatt nem mindent látni.

Szólottak Kossuth Lajos, Soós János,⁹ B. Wécsey Pál.¹⁰ Az első két kezét csipejére rakván fel, s úgy, mintha kezében volt volna a vérontás szövétneke — Soós hosszasan és felette tudósan s felette hidegen — B. W[écsey] Pál mint szokott. Midőn Kossuth elkezdé a beszédet, azt bocsátotta előre, hogy ő nem personalitás sugallatiból, hanem a jó szeretetéből fog szólni; ugyanazt mondá Soós is, s azonban minden látta, hogy az csak beszéd, és itt csak az a szél, hogy itt, mint Carthagóban, a rosszul harcolt Generálist meg kell ölni. Kelemen¹¹ és Janthó Dániel¹² Urak beléugratának szavaiba, s erre lárma lett. Kossuth fiskális akciót kívánt ezek ellen, mert azt mondák, hogy amit Kossuth mond, az csak egy-két ember szava. Erre kellett volna látni a Kossuth szörnnyű tüzét; Napoleon a maga boldogsága zenitjében nem viselé magát fentebb hangon. Állás, hang, tekintet mutatá, hogy itt ő az úr. Azonban a fiskális akció elmarada; nem is tudám, mint lehetett volna azt ezért rendelni. A hosszas vádra B. V[ay] M[iklós] felele s igen szerencsésen színlét nyugalommal, mert mint lehetett volna ő csendes, holott a hallgatók sem

⁹ Soós János egy Amade grófot párbaiban agyonlőtt s erről vált neve ismeretessé. Később Zemplénben alispánnak jelölték.

¹⁰ B. Wécsey Pál, zempléni földesúr az irodalomban sem ismeretlen. Kazinczy írja róla Szentmiklóssy Alajosnak, hogy „azt a híres és közönségesen csodált német új *Schuld*-ot, mellyet ... B. Wécsey Pál is Szerdahelyt Zempl(én)ben ... fordított, én néhol gyönyörködéssel, néhol bosszankodással olvastam.“ (Színnyei nem tud róla.) Müllner Adolf (1774—1829) 1816-ban megjelent végzetdrámájáról van szó.

¹¹ Kelemen Sámuel a zemplénmegyei procuratoria elnöke.

¹² Janthó Dániel zemplénmegyei földesúr.

voltak azok? Ezt a nyugodalmat, ha színlelt volt is, nem lehetne nem csudálni. Tudta, hogy készültek vannak (*várta*) ellene, és így ő is készült, s bizony oly módon felelt, hogy még akik neki nem barátjai is, csudálták. Cifra volt a beszéd, s nyugalomban gyilkoló — minél nincs gyilkosabb fegyver. Olykor még sócska is volt egyvelítve feleletébe. Két szavát fogom említeni:

1. B. W[écey] Pál azt mondván, ő Verbungos Tisztekkel szólott, s azok bizonyosokká tették etcet. Erre Vay hosszasan felelvén ezzel rekeszté be szavait. A Mélt. Úr a Maga híreit Verbungos Tisztektől vette: én a hadi miniszter előadásából; nem tudom, melyiké lesz hitelesebb. — A gondolat ez volt, ha nem ez volna is a szó.

2. Ott képzélek az elnémulásig vétkesnek Vayt, hogy el nem hozá a Diarium utolsó íveit. — Itt ismét nyugalomban felele; de azzal rekeszté be, hogy a Diéta után keresztüljövén Pozsonyon, nézette az árkusokat, s nem voltak nyomtatva. Itt is a tipográfusra utasítá megtámadóját, mint előbb a verbung emberével piritotta el.

Ekkor az Úr bátyja, kinek dicsőségét irigylettem, felkele, felvilágosítá a homályt, említette, hogy mindezek a gyűlésekben hosszasan és tüzesen voltak vitatva, s *meghatározatott, hogy többé elő ne forduljon*. S ezt nem a mások protestáns hangján, hanem szerény, de férfias, magához és szava igazságához bízó bátorsággal. Az egész gyűlés tudván, hogy valóban az vala határozva, nagyon lekonyult a vitézek taréja.

Matolait¹³ láttam, hogy hadarázott Janthó felé, de nem értettem szavát, s azt mondják, hogy ma modeste viselte magát. Nyomárkay¹⁴ Úr egy szót sem szólott. Budai javallá a Kossuth magaviseletét, de azt csak mi hallánk, a körüle állók. Szemere Péter¹⁵ harcolt Kossuth ellen s ez Szemerével. — Egy szóval Vaynak fényes, igen fényes napja vala. s szépen véve búcsút, a Vgye is szépen tőle. Nagy ebédet ada este 5 órakor, s ment, mert 25. holnap Golopon lesznek a Borsodi. köszöntők.¹⁶

Fáy Ferenc¹⁷ szólott, s jól, mint mindég.

5.

(*Ugyanannak.*)

Jan. 25d.

A Casinóban tradukáltatott a Főnótárius, hogy falsifikálta a protokollban a végezést. Soós azért szóla, mert a végezés úgy volt hozva, hogy ez a dolog a diétai követek hazajöveteléig többé elő ne hozassék. S a Főnótárius ezt *absolute* vitte a Protocollumba, sine restrictione ad terminum relationis nunciorum. Epen menni akarék a Főnótárhoz bejelenteni neki, mivel terheltek; de azalatt bementek a szesszióba, s mikor én is oda akarék menni, akkor küldé értem feleségem in peremptorio negotio. Bodó¹⁸ és Kassay Sám.¹⁹ azt mondják, hogy a végzés úgy volt hozva, amint D[ókus] L[ászló] állítja.²⁰

¹³ Matolay Gábor a Szapáry grófok jogtanácsosa volt, híres ügyvéd.

¹⁴ Nyomárkay József sátoraljaújhelyi ügyvéd.

¹⁵ Szemere Péter zempléni birtokos, Szemere János és Kazinczy Teréz fia. L. *Lev.* 21 : 747. 1.

¹⁶ B. Vay Miklós zempléni alispánt 1830. december 30-án Borsod vm. adminisztrátorává nevezték ki. Másnap golopi kastélyában fogadta a vármegyék üdvözlő küldött-ségeit, február 2-án pedig Miskolcra, kemény hidegben, lovasbandériummal jöttek érte. A miskolci beiktatáson Kazinczy is jelen volt. L. *Magyar Pantheon* id. kiad. 782. l.

¹⁷ Fáy Ferenc a sárospataki főiskola gondnoka, ismert zempléni földbirtokos.

¹⁸ Bodó Ferenc zempléni vármegyei aljegyző.

¹⁹ Kassai Sámuelről csak annyit jegyzett föl Kazinczy, hogy 1813-ban volt a lakodalma. (*M. Pantheon*, id. kiad. 383. l.) Talán a Kazinczynál gyakran szereplő Kassai József szerencsi plébánosnak volt rokona.

²⁰ Dókus László Zemplén megye tiszti főügyésze, majd — ebben az időben — főjegyzője volt.

Ott hagyván a feleségemet, bementem a szesszióba. Tele volt az a sok néppel. Hallom, hogy Kossuth Lajos, ki most orgánuma a neheztelőknek, mótiót teve, hogy a más Vgyék jó követeinek küldessék köszönő adressz; ezt toldította Matolay, ki ma igen szépen perorált (úgy mondják) — Újházy Lajos²¹ toldította, belészakadt a dikcióba. — B. Wécsey ezt nem látta jónak. Nagy Lázár²² is a Kossuth felén perorált, s így meghatározottatott, hogy írjanak a Megyéknek, péld. Comáromy²³ miatt Abaújnak. Ez mind azért, hogy Vaynak adjanak dőfést. — Ez a történet a Főnótáriusnak kedvetlenségeket fog szülni, s még nem kalkulálhatni ki, hogy ki veszt. Szirmay Antal egekig magasztaltatik, s csak azért, hogy Vayt bántsák általa. Szirmay azt valóban érdemli is. De a rosszak a jót is mellékes tekintetekből akarják.

Egy rész, s ezek közt vagyok én is, azt óhajtja, hogy a talán márciusban tartandó restauráción Szögyéni²⁴ és Dókus legyen Visp. — mások, hogy Géresy Antal és Fáy Fer. Ez nem rossz, de hát azt érdemlé-e Szögy. és D. L.? Ez igazágtalanság. Azonban minden a Főispánytól függ; mert akit nem kandidál, meg nem választják. — Én az Urat mindenről tudósítom. De az Úr csinálja, hogy a könyveket Hutka Úr²⁵ által vegyem, s első postával tudósítson, hogy azok hol vannak.

Pintér Ferenc Legenyén,²⁶ Pandák László Lasztócon, Nemes Ungvári Visp. megholtak.

Nagy Ádám (aki igen terhesen beteg) és Stépán László ma jubiláltattak sz(olga)biráknak.²⁷

Közi: Gálos Rezső

ARANY CSONKÁN ISMERT „EGYETLEN EPISTOLÁJÁNAK“ TELJES VÁLTOZATA

Arany János író-barátaival való levelezését fia, Arany László rendezte sajtó alá. A kiadáshoz írt bevezetésben az egész gyűjteményből kiemeli a Szemere Pálhoz írt levél fontosságát.

Szemere Pál Arany *Reményem* című verséről 1860-ban „elmélgkedést“ írt, és azt levél alakjában megküldte a költőnek. Arany László szerint atyjának az erre válaszul szánt levele

tárgyánúl és stíljénél fogva az egész gyűjteményből kiválik... úgy látszik, hasonló modorban akart válaszolni reá; ez lett volna talán az egyetlen „epistola“, (kiemelés tőlem. V. O. A.) amit életében írt. De nem tudom befejezte és elküldötte-e?“

Közi, hogy a levelet korestette a Szemere-tárban, de nem akadt nyomára. Az a töredék, amelyet kiad, a költő saját kéziratái között volt; nem fogalmazvány, hanem mint elküldésre szánt, de félben maradt levél. Hogy ilyen alakban, vagy talán módosítva eljutott-e a címzetthez, erre Arany László nem tud választ adni.

A feleletet magának Aranynek a kézírata adja meg. A Ráday-könyvtárban bulkkantam rá a „Szemere-Tár s egyéb iratok“ csoportjában, XI/19. jelzet alatt. Arany az eddig csonkának ismert episztolát bővítéssel, módosításokkal és befejezéssel ellátva juttatta el a címzetthez.

²¹ Zempléni nemes; közelebbit nem tudok róla.

²² Nagy Lázár „Zemplén ismertebb nemesei közül való.“ (Kazinczy lev. 21 : 745.) — A megyegyűléseken gyakran szerepelt. (L. u. o. 20 : 8. l.)

²³ Comáromy István 1829 óta Abaúj vármegye első alispánja és a vármegye követe, bátor szókimondása és ellenzéki magatartása miatt népszerű politikus.

²⁴ Szögyény Ferenc lett a vármegye másodalispánja.

²⁵ Vay Miklós titkára.

²⁶ Nem tudok róla közelebbit.

²⁷ V. ö. még *Lev. 21 : 457. és 459. l.*